

Κοντά στον Θεό, μακριά από τη Θεία Λειτουργία; Πίστη και εκκλησιαστική συμμετοχή πέρα από τα ευρήματα μιας δημοσκόπησης

/ Γνώμες

@Rafail Georgiadis - Ope.gr

- **Γράφει ο Αρχιμανδρίτης Αθηναγόρας Σουπουρτζής**
Καθηγητής Εκκλησιαστικού και Κανονικού Δικαίου, Θεολογική
Ακαδημία Βολυνίας
Διδάκτωρ Κανονικού Δικαίου Ε.Κ.Π.Α., LL.M Νομικής Σχολής Δ.Π.Θ. -
LL.M Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Sunderland

Το 91% των Ελλήνων εκκλησιάζεται έστω και σπάνια· μόλις το 9% δηλώνει ότι δεν προσέρχεται ποτέ. Σε μια Ευρώπη όπου η αποστασιοποίηση από τη λατρευτική ζωή έχει αλλού καταστεί η πλειοψηφική στάση, το μέγεθος αυτό δεν είναι αυτονόητο.

Η αποτύπωση, βεβαίως, της θρησκευτικής ζωής με τα εργαλεία της εμπειρικής έρευνας αποτελεί χρήσιμη συμβολή στον δημόσιο διάλογο, χωρίς να εξαντλεί το

αντικείμενο στο οποίο τα ευρήματα αναφέρονται· τούτο υπαγορεύει ανάλογη προσοχή κατά την ερμηνεία τους.

Το στοιχείο προκύπτει από την πρόσφατη έρευνα της MRB για τα «Παραπολιτικά» (κύμα «Τάσεις», Ιούνιος 2026, δείγμα 2.000 ατόμων). Το μέγεθος αποκτά την πλήρη σημασία του υπό το φως των ευρωπαϊκών δεδομένων· κατά τη συγκριτική έρευνα του Pew Research Center για τη Δυτική Ευρώπη, ο διάμεσος όσων δηλώνουν ότι εκκλησιάζονται σπανίως ή ουδέποτε ανέρχεται σε 58%. Οι κατηγορίες των δύο ερευνών δεν είναι απολύτως συγκρίσιμες· η τάξη μεγέθους, ωστόσο, είναι σαφής. Στην Ελλάδα η πλήρης αποσύνδεση από την εκκλησιαστική ζωή παραμένει οριακό φαινόμενο. Το ζητούμενο, επομένως, δεν είναι η ανάκτηση μιας απολεσθείσης σχέσεως, αλλά η εμβάθυνση μιας σχέσεως που παραμένει ζωντανή.

Η ίδια έρευνα καταγράφει ότι η πλειονότητα των Ελλήνων δηλώνει ότι αισθάνεται κοντά στη θρησκεία —με μέσο όρο 6,7 στα 10 και το 48% να τοποθετείται στα υψηλότερα σκαλοπάτια της κλίμακας (8-10)— ενώ σε εβδομαδιαία βάση συμμετέχει στη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας το 11,4% και σε μηνιαία το 26,9%· οι «περιστασιακοί» —όσοι δηλαδή προσέρχονται μία ή δύο φορές ετησίως, σπανιότερα ή και ποτέ— ανέρχονται σε 60,3%. Η απόσταση αυτή δεν αποδεικνύει, όπως συχνά υποστηρίζεται, αποσύνδεση της πίστεως από την Εκκλησία. Θέτει, όμως, ερώτημα ουσίας.

Το εύρημα, επομένως, δεν προσφέρεται για εύκολες διαπιστώσεις ούτε για πρόχειρες αξιολογικές κρίσεις. Η ευκολότερη ερμηνεία θα ήταν ότι η πίστη αποσυνδέεται σταδιακά από την Εκκλησία. Η κοινωνιολογία της θρησκείας έχει περιγράψει το φαινόμενο ως «πίστη χωρίς ένταξη» (believing without belonging). Ο σύγχρονος άνθρωπος διατηρεί τη θρησκευτική του αναφορά, αλλά την εξατομικεύει και την αποσυνδέει από τη θεσμική της έκφραση. Η γενικευμένη κρίση εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς και η αυξανόμενη αντισυστημικότητα ενισχύουν την αποστασιοποίηση από κάθε συλλογική μορφή οργάνωσης.

Η ανάγνωση αυτή είναι χρήσιμη, αλλά ανεπαρκής. Και είναι ανεπαρκής διότι διαμορφώθηκε σε άλλα θρησκευτικά και κοινωνικά συμφραζόμενα, όπου η ένταξη σε μια θρησκευτική κοινότητα νοείται ως προσχώρηση σε οργανισμό. Στην ορθόδοξη παράδοση τα πράγματα είναι διαφορετικά. Η Εκκλησία δεν είναι ένας κοινός θεσμός στον οποίο ο πιστός εντάσσεται· είναι ο ίδιος ο τρόπος με τον οποίο η πίστη γίνεται εν Χριστώ κοινωνία. Το «συνερχομένων ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτό» (Α΄ Κορ. 11, 20) δεν περιγράφει μια πρακτική οργάνωσης, αλλά τον τρόπο υπάρξεως του εκκλησιαστικού σώματος. Όπως επισημαίνει και ο άγιος Νικόλαος ο Καβάσιλας, «σημαίνεται ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς μυστηρίοις οὐκ ὡς ἐν συμβόλοις...». Η Εκκλησία,

δηλαδή, φανερώνεται στα Μυστήρια — κατεξοχήν στη Θεία Ευχαριστία. Γι' αυτό και η αποχή από τη σύναξη δεν έχει μόνο κοινωνιολογική σημασία. Αγγίζει το ίδιο το εκκλησιολογικό θεμέλιο.

Η εκκλησιολογική αυτή αντίληψη εκφράζεται σαφώς και στην κανονική παράδοση. Η Εκκλησία ουδέποτε αντιμετώπισε τη συμμετοχή στη λειτουργική σύναξη ως ζήτημα ατομικής ευλάβειας ή προαιρέσεως. Ο Π' κανόνας της εν Τρούλλω (Πενθέκτης) Οικουμενικής Συνόδου προβλέπει κανονικές συνέπειες για τον κληρικό ή τον λαϊκό ο οποίος, «έν πόλει διάγων», δεν προσέρχεται στη σύναξη «τρεῖς Κυριακὰς ἡμέρας ἐν τρισὶν ἑβδομάσι». Ο κανόνας ανάγεται στον ΙΑ' κανόνα της Συνόδου της Σαρδικής (343), ο οποίος με τη σειρά του παραπέμπει σε ακόμη παλαιότερη απόφαση των Πατέρων. Δεν πρόκειται, ωστόσο, για απλή επανάληψη. Ενώ στη Σαρδική η εξαίρεση —«εἰ μηδεμίαν βαρυτέραν ἀνάγκην ἔχοι, ἢ πρᾶγμα δυσχερές»— διατυπώνεται ως προς τον επίσκοπο, η εν Τρούλλω (Πενθέκτη) τη γενικεύει, επεκτείνοντάς την ρητῶς σε κληρικούς και λαϊκούς. Η κανονική αυστηρότητα, δηλαδή, οριοθετείται από την ίδια τη διατύπωση του κανόνα, και μάλιστα με κατεύθυνση ευνοϊκή για τον πιστό. Ο Β' κανόνας της Συνόδου της Αντιοχείας ασχολείται με εκείνους που παρίστανται στη σύναξη χωρίς να μετέχουν στην ευχαριστιακή κοινωνία, ενώ ο Θ' αποστολικός κανόνας αναφέρεται σε όσους αποχωρούν πριν από την ολοκλήρωσή της. Οι ρυθμίσεις αυτές δεν παρατίθενται, βεβαίως, ως πειθαρχικά μέτρα προς εφαρμογή· η μνεία τους είναι αμιγῶς ερμηνευτική.

Η σημασία τους είναι εκκλησιολογική. Μαρτυρούν ότι, στη συνείδηση της Εκκλησίας, η απουσία από τη σύναξη ουδέποτε υπήρξε ιδιωτική υπόθεση. Ήταν πάντοτε γεγονός που αφορούσε ολόκληρο το σώμα, ακριβῶς επειδή το σώμα συγκροτείται από τη σύναξη. Άλλωστε, η ίδια η κανονική παράδοση, με τη θεμελιώδη διάκριση ακριβείας και οικονομίας, αντιμετωπίζει τα πρόσωπα ποιμαντικά και θεραπευτικά και όχι τιμωρητικά. Υπό την έννοια αυτή, η κανονική παράδοση δεν αυστηροποιεί το ερώτημα· το εμβαθύνει.

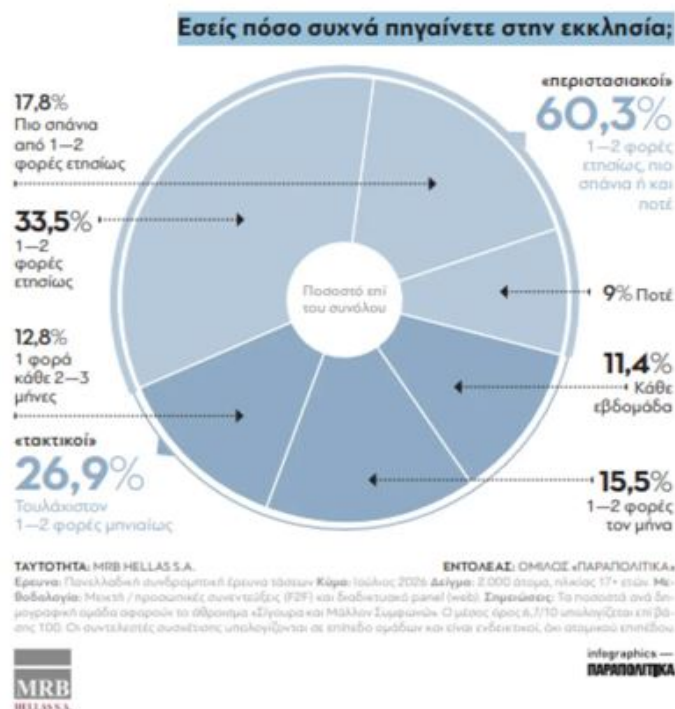
Τα ευρήματα αυτά δεν καλούν σε αυστηρότητα, αλλά σε φιλάδελφη αυτοσυνειδησία. Η μαρτυρία των ιερών κανόνων δεν στρέφεται προς τους απόντες· απευθύνεται με αγάπη προς ολόκληρο το εκκλησιαστικό σώμα. Και θέτει νηφάλια το ερώτημα κατά πόσον η σύναξη εξακολουθεί να βιώνεται ως κοινωνία προσώπων ή έχει, ενίοτε, προσλάβει χαρακτήρα περισσότερο τυπικό. Το ερώτημα αυτό δεν απευθύνεται στους αριθμούς, ούτε σε μία μόνο πλευρά. Η ευθύνη είναι κοινή, κληρικών και λαϊκών, και γι' αυτό απευθύνεται σε όλους μας.

Το ζητούμενο, επομένως, δεν είναι η αριθμητική αύξηση της προσέλευσης. Είναι η αποκατάσταση της ενορίας —ή κάθε ευχαριστιακής συνάξεως, σε ιερά μονή ή

παρεκκλήσιο, τελουμένης υπό την κανονική άδεια και ευλογία του οικείου Αρχιερέως— ως τόπου πραγματικής εκκλησιαστικής κοινωνίας, όπου ο πιστός δεν αισθάνεται επισκέπτης αλλά μέλος. Κανονικά, εκείνο που έχει σημασία είναι να μη βρίσκεται ο πιστός «χωρίς συνελεύσεως», κατά τη διατύπωση του ΙΒ΄ κανόνα της Συνόδου της Σαρδικής. Η ποιμαντική μέριμνα της Ιεράς Συνόδου και των κατά τόπους Ιεραρχών κινείται ήδη προς την κατεύθυνση αυτή, με πρωτοβουλίες ενοριακής ανασυγκρότησης, κατηχητικού έργου και φιλανθρωπικής διακονίας που συχνά δεν αποτυπώνονται σε καμία δημοσκόπηση. Η επιστημονική συμβολή του εκκλησιαστικού και κανονικού δικαίου, της ορθόδοξης εκκλησιολογίας και της ποιμαντικής μπορεί να στηρίξει το έργο αυτό, φωτίζοντας τους θεσμικούς όρους υπό τους οποίους η ενοριακή ζωή παραμένει ζωντανή.

Θα ήταν εύκολο να κλείσει το κείμενο με έναν κατάλογο προτάσεων. Όμως ένα ερώτημα ουσίας, που αφορά τον ίδιο τον τρόπο με τον οποίο η πίστη γίνεται εκκλησιαστική κοινωνία, δεν απαντάται με συνταγές, αλλά με στοχασμό, διάλογο και ποιμαντική διάκριση εντός του σώματος της Εκκλησίας.

Οι αριθμοί δεν κρίνουν την Εκκλησία. Θέτουν, όμως, ένα ερώτημα το οποίο μόνη η Εκκλησία μπορεί να απαντήσει· και το απαντά όχι με λόγια, αλλά με τον τρόπο της ζωής της. Η απάντηση, άλλωστε, δόθηκε από τον άγιο Ιγνάτιο τον Θεοφόρο ήδη στις απαρχές: «Σπουδάζετε οὖν πυκνότερον συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ καὶ εἰς δόξαν· ὅταν γὰρ πυκνῶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνεσθε, καθαιροῦνται αἱ δυνάμεις τοῦ Σατανᾶ, καὶ λύεται ὁ ὄλεθρος αὐτοῦ ἐν τῇ ὁμονοίᾳ ὑμῶν τῆς πίστεως». Δεν είναι επιβολή· είναι πρόσκληση. Και οι προσκλήσεις παραμένουν πάντοτε ανοιχτές.

Σχήμα 1. Συχνότητα εκκλησιαστικής συμμετοχής. Πηγή: MRB Hellas S.A. για τον Όμιλο «Παραπολιτικά», πανελλαδική έρευνα τάσεων, κύμα Ιουλίου 2026, δείγμα 2.000 άτομα ηλικίας 17+ (μικτή μέθοδος F2F και web).

Σύνδεσμος <https://www.parapolitika.gr/ellada/article/1764244/> προς τη δημοσκόπηση:

Πηγές και βιβλιογραφία:

Ράλλη Γ. Α. – Ποτλή Μ., Σύνταγμα τών θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμ. Β΄ και Γ΄, Ἀθῆναι 1852-1853 (κανὼν Π΄ τῆς ἐν Τρούλλῳ (Πενθέκτης)· κανόνες ΙΑ΄ καὶ ΙΒ΄ τῆς ἐν Σαρδικῇ· κανὼν Β΄ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ· κανὼν Θ΄ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων).

Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, Πρὸς Ἐφεσίους ΙΓ΄, 1, PG 5, 656.

Νικολάου Καβάσιλα, Ἑρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας, PG 150, 452.

Pew Research Center, Being Christian in Western Europe, Washington D.C., 2018.

Davie G., Religion in Britain since 1945: Believing without Belonging, Oxford, Blackwell, 1994.

MRB, Έρευνα για τα «Παραπολιτικά», κύμα «Τάσεις», Ιούνιος 2026 (δείγμα 2.000 ατόμων).

Φωτογραφία αρχείου: Ραφαήλ Γεωργιάδης, ore.gr